

Språkdoktoren

– Alt som kan sies på engelsk, kan også sies på norsk. Akkurat det er jeg ganske streng på! Ja, manus-redaktør i Tidsskriftet, Raida Ødegaard, er streng, og de fleste følger hennes kloke anvisninger. Men en sak har gjerne flere sider, og det har hun også.

25 år som manusredaktør og tusenvis av manuskripter ligger bak henne. Mer tid til roturer, solnedganger og barnebarn ligger foran henne.

Når filologen Raida ber deg sette punktum, da setter du punktum. Og retter deg litt ekstra opp i ryggen med det samme. Hun utstråler en naturlig autoritet og er en dame du får respekt for. I e-poster skriver hun kort, saklig og fullstendig blottet for smilefjes. Men snakker du med henne, merker du fort at hun er både ydmyk, omsorgsfull og lite selvhøytidelig. Raida er glødende opptatt av språk, særlig norsk medisinsk fagspråk. Erlend Hem, assisterende sjefredaktør, beskriver henne som en forkjemper på feltet.

– En *medkjemper* i alle fall, svarer Raida nøkternt. – Jeg har vært med på å fornorske, ja, og har holdt den fanen høyt. Som én av mange.

– Hvorfor er det så viktig med et norsk medisinsk fagspråk?

– Det er viktig fordi det er det verktøyet man har når man skal kommunisere om medisin. Og nå er det ikke bare medisiner som meddeler seg til hverandre, det er

mye informasjon om medisin i mediene, og det er mye mer kunnskap og interesse i allmennheten. Nå har man den opplyste pasient som leser seg opp på Internett før han kommer til legen, og kan mye. Med et norsk medisinsk fagspråk er det lettere for

«Målet er å ha et språk som leserne føler seg hjemme i»

legen å samtale med pasienten slik at de to forstår hverandre. Retten til innsyn i journalen betinger også at språkføringen der er begripelig for menigmann.

– Hvordan går dere frem når dere skal finne gode norske ord?

– Innenfor anatomi og sykdomslære bruker vi latinske betegnelser, mens alle de bøyde formene av de latinske grunnordene skrives på norsk. Det er et system som fungerer veldig godt, synes jeg. Når det gjelder forskning av engelske uttrykk, er det en mer utfordrende oppgave. Engelsk presser på norsk, og det er viktig å finne gode norske uttrykk før de engelske får festnet seg. Vi har for eksempel holdt på i mange år med ordet *compliance*. Nå er den norske betegnelsen, *pasientetterlevelse*, blitt godt kjent. Vi er et norsk medisinsk tidsskrift, og det synes jeg vi skal være nøye på at vi er. Det er altfor lett å slippe inn slang og forkortelser og engelske ord.

– Er det du som foreslår de norske ordene?

– Jeg og de andre manusredaktørene foreslår hele tiden. Noe går igjennom og noe går ikke igjennom. Men det er mange språkinteresserte leger som gjerne er med på dugnaden. Språkrådet blir også ofte kontaktet, og de kontakter oss. Vi har hatt mye ballspill og hyggelige samtaler med dem i årenes løp, forteller Raida.

Heftig debatt i språkspalten

Tidsskriftets språkspalte, den du leser i dette øyeblikk, ble opprettet i 1990 av daværende redaktør Magne Nylenna. Raida har hatt det overordnede ansvaret for spalten siden

begynnelsen. Det har vært stor spredning i emner som er blitt tatt opp, alt fra hvordan enkeltord skal skrives til tanker om hvordan terminologien skal være. Mye har skapt debatt – til dels heftig debatt.

– Ja, de som mener noe om språk, de mener det dypt og inderlig og har mye glød. Noen holder på sitt enten det er hold i det eller ei. Men vi har jo retningsgivende ord-bøker, så det er ikke sånn at vi finner på ting.

Noen diskusjoner er i overkant langdryge, til og med for denne tålmodige damen. Imidlertid har reprisene ofte sin naturlige forklaring.

– Det kommer stadig nye leger på markedet, som rimelig nok ikke har fått med seg debatter fra begynnelsen av 1990-årene. Språket endrer seg dessuten hele tiden, og det skal det jo gjøre. Så det er ikke slik at vi ønsker å stoppe språkutviklingen på et bestemt stadium og si at «Dette er språket i Tidsskriftet». Derfor er jeg ikke noe glad i formuleringen *språket i Tidsskriftet*. Det høres ut som vi har vårt eget språk. Vi har riktignok retningslinjer som er nedfelt i ordlisten vår på nett, en del av forfatterveiledningen, som jevnlig blir oppdatert.

At Tidsskriftet ligger i fulltekst på nett, åpner mange muligheter for søk og lenking. Et prosjekt jeg håper å fullføre før jeg slutter, er å koble søk i ordlisten til tidligere innlegg i Språkspalten. Søker du for eksempel på ordet *blodgruppe* i ordlisten, kommer det opp en lenke du kan klikke på, og du får opp en språkspaltesak hvor dette ordet er omtalt. Med dette blir mye nyttig språkstoff revitalisert og leseren får rask tilgang til mer informasjon. Jeg har stor tro på dette prosjektet.

Norsk er i en særstilling

Det er utfordrende å jobbe i et norsk medisinsk tidsskrift. Det norske språket er i en særstilling, i og med at vi har både nynorsk og bokmål – radikalt, konservativt og moderat.

– Det er så mange valgformer i det norske språket at ikke engang Språkrådet kan hjelpe oss med å finne en enhetlig struktur. Noen former er på fremmarsj, andre dør ut, og så får vi forsøke å jenke det til som best vi kan underveis. Målet er å ha et språk som leserne føler seg hjemme i. De skal være opptatt av hva som står

Raida Ødegaard slutter etter mange år som manusredaktør. Foto Sivert Almvik

i artikkelen, ikke hvordan det står. Det er nettopp poenget med å ha en språknorm. De har det lettere på engelsk. Og ikke engang svenskene eller danskene forstår hvor vanskelig norsk er med alle de valgfrie formene. De har en fasit, de, riktig eller galt.

Tre manusredaktører redigerer alt som publiseres i Tidsskriftet. Noen manus er det lite jobb med, andre må skrives helt om. Forkortelser må skrives helt ut, slang blir systematisk fjernet, ortografien blir sjekket, det blir kuttet, rettet og omskrevet. Gjentakelser blir strøket og figurer og tabeller skal omtagnes og korrekturleses. Og ikke minst: engelske ord skal fornorskes. Nakkeslengskade er et vellykket norsk ord for whiplash.

– Mindfulness er et populært ord nå. Vi oppfordrer folk til å bruke oversettelsen oppmerksomt nærvær.

– Screening er da vel ikke norsk?

– Jo, screening er tatt inn i norsk. Det står i ordboken, og alle ord som står i ordboken må vi nok bøye oss for at er norske, ler hun. – Ordet bag, for eksempel, det er ingen som tenker på det som engelsk lenger. Men noen ganger kan det være greit å norvagisere ordene, altså lage en norsk skrivemåte slik at de kan bøyes og uttales på norsk: skanning, syndrom, kolesterol, turniké, iskemisk m.fl.

Språknerd og ordbokfantast

Raida er språklig engasjert også utenfor Tidsskriftets fire vegger, hennes kompetanse er etterspurt i flere leire. Da Norsk språkråd ble omorganisert i 2005 og innførte fire fagråd, ble hun i 2008 spurt om å bli med i Fagrådet for terminologi og fagspråk. Hun satt i to perioder og sier hun lærte mye, særlig om terminologisk tenkning. Samtidig fikk hun satt lys på medisinsk fagspråk og sørget for at dette ble et eget tema på Språkdagen i 2010. Ikke minst satte hun pris på å få jobbe sammen med andre språkengasjerte.

– De som arbeider med de samme problemstillingene som oss manusredaktører, treffer vi på Nordterm, som er en nordisk terminologikonferanse som holdes annet hvert år. Mye av det vi driver med er perifert for de fleste, men første gang vi kom sammen med en gjeng fra flere land som var så levende opptatt av akkurat det samme som oss... Det var stort. Det var godt.

I bokhyllen på kontoret sitt har Raida minst to hyllemeter med medisinske ordbøker, og hun har hatt en finger med i spillet i flere av dem. Aller mest i *Gyldendals store medisinske ordbok*, der hun satt

i redaksjonsrådet. Jobben tok all fritid og vel så det i ett år. Sommerferie, juleferie, helger og sene kveldstimer.

– Jeg visste ikke på forhånd hvor mye arbeid det var. Vi gikk gjennom alle ord i hele ordboken, i flere runder, både enkeltvis og i redaksjonsrådet. Men det var spennende og lærerikt å få jobbe med en av våre største leksikografer, Dag Gundersen. Det er også morsomt å tenke på at jeg har fått utveksle tanker med Audun Øyri, som har laget det nynorske oppslagsverket *Norsk medisinsk ordbok*. Han er jo en legende. Jeg hadde noen telefonsamtaler med ham og fikk anledning til å diskutere og konferere med ham.

Ordbokforfatterne har helt tydelig en høy stjerne hos Raida, og at både hun selv og Tidsskriftet nevnes i flere av bøkene forord, ser hun på som en stor ære. Hun har alle ni utgavene av den røde nynorske, alle svært godt brukt, fulle av krøllete post it-lapper. På langfingeren har hun alltid en rød tott – en slags fingerbøl i gummi – som er god å ha når man skal bla gjennom ordbøker og

«Jeg er heldig som har fått følge med på veien frem til full elektronisk håndtering av manus»

bunker med papirer. Artikkene hun jobber med ligger sirlig dandert i plastmapper, korrekturtegn tegnes pent inn i manusene med gråblyant og kontorstolen svinger frem og tilbake mellom papirbunkene og PC-en. Egentlig foregår all manusbehandling elektronisk, men noe må man bare gjøre på papir. Gammel vane er et nødvendig supplement når de elektroniske programmene ikke gir tilfredsstillende oversikt.

Alt var ikke bedre før

– Da jeg begynte her i 1988, korrigerer vi i manus med blyant før det ble sendt med bud til trykkeriet. Deretter ble det sendt med post frem og tilbake mellom oss og forfatter før det igjen ble sendt med bud til trykkeriet. Hvis jeg lurte på noe med referansene måtte jeg ringe et bibliotek, der de kanskje hadde tid til å se på det to dager etter. Alle figurer kom enten per post, eller forfatteren kom til redaksjonen med en stor bok eller fotografier

som var pent rammet inn. Vi pakket ofte kasser med illustrasjoner til trykkeriet, og etterpå skulle mye av det sendes tilbake til forfatter. Nå som vi har e-post og Internett skjønner jeg ikke at det gikk an å jobbe på den måten! Jeg er heldig som har fått følge med på veien frem til full elektronisk håndtering av manus.

Starter på nytt kapittel

– Er språk også fritidsinteressen din?

– Ja, det tror jo folk. At jeg finner feil i alt som skrives. Men det er jeg helt uinteressert i. Jeg legger merke til det, men det kunne ikke falle meg inn å rette på noen eller irritere meg over det.

Raida er lunken interessert i kryssord og har ikke kastet seg på Wordfeudbølgen. Sudoku, derimot, bruker hun gjerne tid på. Og bøker og jazz. Og ikke minst barnebarne – livets dessert, som Raida kaller det. Den største hobbyen ellers er friluftsliv generelt og roing spesielt. Nærmere bestemt mosjonsroing. Ikke som Tufte, i en smal båt alene over banen. Nei, i båter som tåler litt mer sjø, som de er flere om å ro og hvor én styrer.

– Det er veldig god mosjon for mange muskelgrupper.

– Er det ikke bare trening for armene?

– Nei, da har du nok ikke sett en robåt med sleide. Du sitter på et brett som ruller frem og tilbake, og så spenner du fra med beina og drar med armene. Du bruker hele kroppen.

Ifølge kollegene kan Raida leve lenge på opplevelsen av en solnedgang eller en fullmåne. Hun vet å sette pris på det vakre rundt seg, og lever i nuet.

– Jeg er ikke kjent for å være langtidspanlegger, muligens en yrkesskade. Jeg liker den pulserende rytmen i redaksjonen, og er drevet av deadline, rett og slett. Det farger planene for pensjonisttilværelsen også, den har hele tiden vært så langt frem at jeg ikke har tenkt på hva jeg skal gjøre når jeg kommer dit.

– Gleder du deg?

– Jeg er inne i en tankeprosess. Men jeg tror ganske sikkert det går bra – det er blant annet mange reisemål som står på ønskelisten.

– Kunne du tenkt deg en mer glidende overgang?

– Nei, nå har jeg bestemt meg. Jeg har satt en deadline.

Eline Feiring

eline.feiring@legeforeningen.no
Tidsskriftet